

La variant valencianoaragonesa de la Canal de Navarrés i la Costera de Ranés

DR. VICENT F. GARCIA PERALES
Universitat CEU Cardenal Herrera
Universitat Oberta de Catalunya

Durant els últims anys l'estudi de la varietat lingüística de les comarques castellanoparlants del País Valencià ha cobrat un cert protagonisme en les publicacions filològiques d'àmbit local (reculls lèxics d'Anna, Chella, Quesa...) i també d'àmbit general. No debades la Facultat de Filologia convocava la I Jornada de parlars valencians de base castellanoaragonesa (València, 12 i 13 de novembre de 2008), dos dies de trobades molt especials i de coneixences que provocarien la segona jornada que tot just hem celebrat a Énguera un lustre després, en novembre de 2013. L'aportació de les actes de la I Jornada (*Els altres parlars valencians*, Denes, 2010) és inqüestionable.

El treball que ara presente és fruit de l'observació i de l'experiència pròpia, com a habitant de la comarca de la Costera i com a família oriünda d'Énguera. Des de sempre a ma casa s'ha parlat d'Énguera (nosaltres pronunciem [éngra]), dels viatges del meu avi Salvoret *el Rei* a terres de la Canal i, com no podria ser altrament, el meu interès filològic pels paral·lelismes entre el parlar de la Canal i de la Costera es va materialitzar amb la lectura del *Léxico de Anna* (1a edició, 1989) i molt recentment, amb la publicació de Matías Aparicio Simón *Palabras enguerinas* (Énguera, Fundación La Sierra, 2012).

Capbussant-me en els arxius municipals del XIX del meu poble, la Granja de la Costera, descobrisc que algunes famílies procedeixen directament d'Énguera i de la Canal de Navarrés. És lògic, la frontera lingüística (situada a Estubeny) no és frontera de persones, és voler a dir, la proximitat geogràfica provoca que tota la comarca de la Costera tinga famílies híbrides valencianoparlants i castellanoparlants perquè un dels dos membres del matrimoni és oriünd de la Canal.

En conclusió, de la mateixa manera que els cabals lingüístics del castellà s'aboquen al valencià (interferències), així mateix les característiques pròpies del valencià costerut són compartides pels parlars castellanoaragonesos de la Canal. Els casos més emblemàtics, el lèxic, l'harmonia vocàlica ([kòzò], [pòrtò]) i la labiodental [v].

La nostra aportació en les primeres jornades es va basar en l'Atlas lingüístico de la Península Ibérica (ALPI) de les zones castellanorparlants del País Valencià (publicat amb el títol "Els parlars de base castellana a través de l'ALPI", Denes, 2010). Dos anys després, arran de les Jornades de la Tardor a Énguera (novembre de 2012), vam publicar un article on concretàvem el paper de l'ALPI de les localitats d'Énguera i d'Anna, amb els materials de primera mà de M. Sanchis Guarner (Garcia Perales – Casanova Herrero, 2012).

Ara, amb motiu de la II Jornada, presentem l'estudi comparatiu de l'ALPI amb la comarca veïna de la Costera, ajudat, com hem dit, de l'experiència personal i d'algunes publicacions destacades, com és el cas de *Léxico de Anna*.

El Léxico de Anna i l'ALPI

Hem considerat interessant i útil la comparació de les enquestes de l'ALPI d'Anna (1934 i 1948)¹ amb un recull publicat en esta mateixa localitat l'any 1989. Primerament farem una descripció d'esta obra. Tot seguit oferirem la llista de mots que coincideixen amb l'ALPI. Continuarem amb una comparació entre el parlar tan peculiar d'esta localitat i una comarca veïna com és la Costera.

Així mateix hi incloem com a Annex una comparació de l'apartat "Jerga del Canal de Navarrés" (pàg. 635-643) de l'obra atribuïda a Martí Gadea, *Encisam de totes herbes*, on hi ha lèxic del parlar d'esta mateixa comarca.²

El nostre objectiu no és fer un estudi exhaustiu, sinó oferir una panoràmica de la coincidència i la descripció del parlar de dos comarques veïnes considerades de frontera. Els parlars de la comarca de la Canal de Navarrés han sigut objecte d'estudi de diversos investigadors.

Per tant, a l'hora de presentar la llista de les 629 coincidències entre l'ALPI i este *Léxico* d'Anna hem anotat a peu de pàgina algunes comparacions que hem cregut pertinents, però no hi hem sigut exhaustius, per raó de temps i d'espai.

A grans trets, els criteris de transcripció de Aparició i Martí poden resumir-se així:

- 1 Per a entendre les enquestes dobles d'Anna, vegeu l'article Garcia Perales (2010: 238-239).
- 2 Hem de fer referència igualment a un recull lèxic publicat el 1996 per José Antonio Garcia López, una persona apassionada de les coses locals. El llibre es diu *Así charramos. Léxico de Quesa* i està configurat com un diccionari del lèxic típic d'esta localitat de la Canal de Navarrés.

Destaquem un tret lingüístic descrit (p. 15) que apareix també en alguns pobles castellanorparlants de l'ALPI:

GODELLETA: casi^qya (no emplean este sufijo más que en determinadas palabras; en otras lo rechazan pero aseguran que se emplea en Millares)

DOS AGUAS: puerteci^qya, Mari^qya

Así charramos fa unes descripcions, una de les quals coincideix amb este diminutiu: "3. Los diminutivos son usados con mucha frecuencia, empleando terminaciones en *iquio iquia*. Ejemplo: chiquito (chiquitiquio), casa (casiquia)."

- Totes les variants van en majúscula.
- Cap variant no du accent. Este fet dificulta la interpretació com a aguda / plana / esdrúixola d'algunes paraules (p. ex. AUJA). No obstant això, en la majoria de casos les frases ens ho aclareixen, ja que van en minúscula i amb accent.
- Les transcripcions fonètiques es fan al costat de cada variant, però només de la grafia que hi ha subratllada en esta (p. ex. CLOT [o], COIXERA[x], COLLA [o] [o], SANDROSO [z], BILLAR [v]...).

A grans trets, els nostres criteris a l'hora de transcriure els mots coincidents (ALPI / *Léxico*) són:

- No fem transcripcions fonètiques, ja que hem usat les grafies fonètiques de la mateixa manera que ho hem fet en l'Edició de l'ALPI de la zona castellanoparlant: **acabacazzas** (zz = [z] sonora), **anbercòc**³ (ò = [ɔ] oberta); **arròvò** (harmonia vocàlica; v = [v] labiodental); **caixa** (ix = [jʃ]); **arisón** (s = [s] sorda)
- Encara que l'original no du accent, nosaltres sí que el marquem
- Posem entre cometes simples només aquells casos que hem considerat interessants o confusos de detectar. La citació és del *Léxico* mateix.
- Hi ha alguns mots que l'ALPI no registra a Anna, però sí en altres punts (*ramucha* 'remulla', *renoc*, *rata sellarda*...). Els hi hem anotat igualment.

El *Léxico de Anna* és una mena de diccionari que consta de quatre parts: un pròleg de l'alcalde, una introducció dels autors, el recull lèxic i un apèndix.

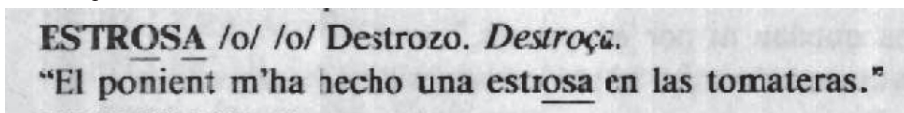
En el PRÒLEG es diu que es tracta d'una publicació de l'Ajuntament d'esta localitat. Els autors són Emili Martí, professor, i Salvador Aparicio, funcionari de l'Ajuntament. L'obra comença amb un pròleg de José Roig, l'alcalde d'Anna el 1989, qui explica que el projecte va començar arran d'una visita del professor Joseph Gulsoy, qui va elogiar la riquesa de la parla de la Canal de Navarrés, tot des d'un punt de vista com a canadenc, o siga, estranger.

En la INTRODUCCIÓ s'expliquen els criteris d'elaboració:

- Objecte d'estudi: el lèxic peculiar. "Hemos recogido las palabras que no son castellanas, las que presentan una deformación notable al Castellano actual y también hemos incluido palabras castellanas de uso poco frecuente"
- Criteris de presentació: ⁴

³ Segons *El léxico de Anna* en la localitat es realitza sempre [nb] el segment <mb>. L'ALPI, però, no recull cap cas d'este fenomen fonètic.

⁴ Exemple:



- 1) variant
 - 2) notes de pronúncia
 - 3) Exemples de frases vives
 - 4) La paraula valenciana corresponent, en cursiva⁵.
- Descripció del parlar d'Anna. Després de l'explicació formal de la presentació del llibre, els autors fan una mena d'enumeració de trets lingüístics del poble:
 - S'hi produeix el fenomen del sèsseig (això no obstant, no el transcriuen gràficament).
 - Es practica la reducció dels sufixos -ado i -ada a -ao i -á (això no obstant prescindeixen d'este tipus de paraules).
 - Sons inexistents en castellà: [ɔ], [ɛ], [z], [ʃ], [v] (que són marcats d'acord amb un criteri arbitrari subrallant la grafia corresponent).

En l'APÈNDIX, com a colofó s'ha inclòs un apartat "Notes sobre la parla d'Anna", útil per a la gent que vulga aprofundir. Este apartat va ser publicat igualment en un full a part com a "Fe de erratas", ja que no van eixir els símbols de les vocals obertes i altres transcripcions fonètiques.

Recentment s'ha publicat una nova edició d'este llibre. Emili Martí, un dels autors (l'altre autor, Salvador Aparicio, informador de Joseph Gulsoy, va morir fa temps), comentava en la II Jornada sobre els "altres parlars valencians" (Énguera, 16 de novembre de 2013) que gran part dels llibres, que ell s'havia pagat, se li han quedat a casa.

Coincidències *Léxico de Anna* i ALPI

Hem fet la comparació de les enquestes de l'ALPI amb el lèxic d'aquell diccionari, i el resultat han estat 629 casos coincidents. A peu de pàgina apareixen comentaris referits als quaderns de l'ALPI (1934 i 1948).

abaejo	afañarse	albaet
abeja	agarrau	albarca
acabacazzas	agro	albortar
'derrochador,	aguazzil	alborto
malgastador'	aiguarent	alchés
L'ALPI recull	aire	alendar 'bufar,
acabacazzas amb	aixa	respirar'
el significat de	aixá	alfábega
'borracho'	aixaeta	allar 'hogar'
adasa	aixeta	almendrero
aduyar	aixina o aisina	alterón

5 Els autors escriuen: "La palabra valenciana (en cursiva), rara vez aragonesa, con la que se relaciona l'arnera". O siga, que descarten qualsevol explicació lèxica com a aragonesisme.

amagatal	ALPI: [bazjár] (1934),	buchaca
anbercòc	[bazían] (1948)	budell
amigarse	bendema 'vendimia'	bufa 'vejiga'
anborsero	bendemar	bufaor
anborso	bendezzir	ca 'cada'
ande	besón	ca, cal 'casa de'
anoguera	bezzar	cabaso
anpolla	bezzo	cabesa
ansa	billòtò	cabestre
antesdanoche	blanquet	cabilón 'listón'
antesdayer	bòinò	cabreròt
anués	bòirò	cachapón 'gazapo'
arisón 'escalofrío'	bolcá	cadell
armut	bòlò 'mentira grande'	cagarnera
arna	bolo 'piedra grande'	cagueta
arrapá	boltizzar	caixa
arrapar	boltizzo	calbisón 'cachete'
arròvò	borde 'hijo natural'	caldero
arruixá 'lluvia fuerte de poca duración	borinòt	calsa
asut	borraúra 'sarpullido'	calsana 'capçana'
auja	borruchet 'borriquillo'	camizza
aventaor	botifarra	canbra
aventar	botija	canonsillos o cansonsillos
avispero	botijón	cansalá
azzeite	botijozzo 'tartamudo'	carabasa
azzero	braguero 'ubres'	carchòfò
bachòcò	bramar	carrasca
bachoqueta	bramido	carrigüela
badall	branca 'rama gruesa'	carucha
badallar	brancalet	cascajo 'charlatán'
bado	brasal	cascaor
barcha	brenda 'merienda'	cascar
barchilla	brendar	casar
barchín	bresca	catalana 'porrón'
barra 'mandíbula'	bresquilla	cau
barraco	brial	cavallo
barral	brizza	cavallón
barrina	bròsò	cavill
bascuello	bròstò	cazzament
basiar L'original	bròt	cazzorio
explicita que és amb	brullo	chabegón
[b] i amb [s] sorda.	brunbaja	chamuga
	bruzza	chaglòt

charra	cormena	dispués o en dispués
charrar	corná	dolsaina
chásina	cornijal 'labrar de	dolso, -a
chelar	través'	dragón de paret
chemecar	correcher	'salamanquesa'
cheniva	corrigüela 'carrehuela'	drapo
chens	còsi	drecha
chepa	còstrò	dula 'ganado..'
chepeludo 'jorobado'	covarde	ell 'él'
chepón	cremar	enpèlt
chicho	cresòlò Sí, -s- sorda,	enpeltar
chicón	a pesar de crezzol.	enboiráu
chinchá	Podría tractar-se d'un	enborregáu
chiquet	error.	enbrutar
chirro 'becerro'	crezzòl	enbut o anbut
cholit 'flauta, pito'	cuarterón	encluzza
choto	cuartillo	endeñarse 'infectarse
chullar 'silbar'	cuca	una herida'
chullido	cudiar 'cuidar'	endevinar
chuso 'flor de la enea;	cuert o corte	endormiscarse
rulos para rizar el	cuezzar, cuezzir o	engañapastor 'cuclillo'
pelo'	cuizzir	engrundsadora
clau 'clau de gancho:	cuira	engrundsar
alcayata'	cuixinera	enmorzzar
clavell	curro	ensomiar
clavellinera	curruquear	entarañinar 'cielo...'
cliva 'criba'	delant	entaulaora
clivar	denguno	entaular
clòchò	desbrosaora	entrá 'entrada de la
clòsò	desbrosar	casa'
coca 'coca en llanda...	descudiar	envisc
coca d'adasa...'	desinieve	escabusar
coclear	desiocho	escabusón
coixo	desiséis	escaròt 'alboroto'
còllò	desisiete	esclavón
colometa	desverlar	escoltar
colzze	dever	escomensar
consensia	dezzacupar 'hacer de	escopeta
coqueta 'dulce'	cuerpo'	escudella
corá, coraeta	diarrera	escurá
corcón	dient	escurar
corés 'desnudo'	dintell	esgarraña 'rasguño'
còrfò	dir o dezzir	esgarrañar 'arañar'

esgarrar	falsonet	graellas
esmarla	fanc	granòtò
esmay	fanecá	gransa 'desperdicio de
esmolá 'viguetas que	farfallozzo 'tartaja'	la uva, trigo...'
sostienen un techo',	fartera 'tragón'	grapá o grapáu
'tramo de obra	fartón	greix
que hay entre dos	feche	gronzze 'bisagra'
viguetas'	fenta	L'ALPI registra
esmolaor	ferrá	gronsos (1934) i
esmuñir 'deslizarse,	fes	gronzzos (1948)
escurrirse'	festear 'tener	guchilla
espardeñas	relaciones'	guchillo
espavilar	fezzòl	güego 'huevo'
espígol	fira	güelo
espigolar	flare	güerto
espigón 'corazón de	flasá	güeso
mazorca'	flòc	guiel
espill	fòc	guielo
espillera	forcaset	guiema
esponiñá o escupiñá	frechir	guiemo o yemo
esporgar	frechiura	guierba
esportín 'recipiente de	fregá	guierno
esparto'	front	guiesar
esquena	fuent o fònt	guieso
estajaor 'barrera para	gallineta 'mariquita'	halda
contener el agua de	L'ALPI: Marieta.	hardacho
una acequia'	galta	haver
estenasas o estinasas	garba	her
[s] sorda, a pesar que	garbell	hiñir
en l'ALPI és sonora	garbera	hormigo
(estenazzas)	garbillar	hustero
esteva	garnate	ilezzia
esteváu 'en forma de	garra 'pierna'	incluzza 'inclusa'
horquilla; << tienes las	garrón	L'ALPI recull
camas estevás>>'	gavilla	encruzza YUNQUE
estizzeras	gavinet	inorant L'ALPI,
estizzeretas 'insecto'	gola	inorante
estorín 'esportín'0	goludo	ixo 'eso'
estovajas	gomitar	jalar
esvarar	gordo 'dedo gordo'	jaquetón 'chulo' L'ALPI
fadrí	gorraúra 'salpullido'	recull jaque AL
fals	govanilla	BRAVUCÓN ⁶
6		

6 A la Granja de la Costera, Cajé és un malnom.

jicareta 'tacita sin asa' ALPI jícara	marraixa mársera L'ALPI: almársera	obrero 'albañil' ojal 'nacimiento'
lansaera	matalap L'ALPI	oliva
lesi3n o lisi3n	matalaf (1948)	olivera
librell	meaja o miaja	orso
llágrima	medodía	otubre
llamá 'llamarada' L'ALPI recull llama	melic	pa 'para'
llangosta 'langosta'	mesedora o mersedora	pac a 'hacia'
llangostín 'insecto'	mesmo	padastro
llansuelo o llansolet	mezzura	pajarica
llanterner	micharmut	pajús
llavoretas 'simiente de anís'	micheta	pala
llebre	milòch3	palanca
llendra	mocaor	pall3c
llenzza 'hilo que usan los albañiles' L'ALPI	mocarse	pall3l3
llensa 'reglones'	m3ll3	pallustre L'ALPI, palustre
llesna	mona	paloma o palometa
llevat 'levadura'	monezzillo 'monaguillo'	pan
llichiu 'agua hervida con ceniza para la colada' L'ALPI: llesiu	morca	pañ3 'cerradura'
ll3c3	mordasas	pansa
llonguet 'panecillo'	morella	pardecos
ll3sc3	morro 'labio'	paret
llovisnear	moso 'pieza para que se sostenga el carro'	parient
ll3zz3	mullmull	párpago
llusiar o lusiar L'ALPI recull luzziar (1948) i lusiar (1934).	muñaco	pastera
los 'nos, os'	muñir 'ordeñar'	pebraso
luzzeta	muss3l 'orzuelo'	pebre 'pimienta'
luzzir	mustiala	pedricar
madastra	navegar 'trajinar'	pell3rf3
maleneta	ñeto	pemint3n
mall 'martillo del herrero'	nevá o nevasca	perdig3t o perdigacho
mandil	ningún, ninguno o dengún, denguno	per3l
mandurria	ñíspro	pes3n
manta	novia 'boda'	peúco
márfega	ñugo	pezza
	núgol 'nublado'	pezz3l L'ALPI, pézzol, pézzoles
	nugolar	piá 'piara'
	nuvarr3n	picher
	nuve	pic3l3
		pic3t 'esquil3n'
		piejo

pinòchò	rapá 'arañazo'	ròzzò
piñòl	rapar 'arañar'	sabucón 'acto de meter
pinta	rascaora	la cabeza bajo el agua'
pissebre	raspa 'espina del	L'ALPI: chapucase
plantache	pescado'	CHAPUZAR
platera	rata pená 'murciélagó'	safa
plegaor	rata sellarda 'lirón'	sagristán
plegar	reblar L'ALPI: reble	saguer
ponient	rebròt o rebrotín	sancho, sancho
pònt o pòn	rebuch 'desperdicio,	'expresión para llamar
poplejía	destrío' L'ALPI:	a los conejos al darles
poput	HIJO MENOR: el	de comer'
poqueta noche	más pequeño	sangonera
porchá	(irónicamente <el	sangrentana o
porquet	rebuch>)	sagrístana
post o posteta	rechòlò	saria
postisa	reclam	sarnacho
prau 'bastante'	refillòl	sarpa 'mano'
prensipiar	regalisia	segallozzo
prezzent	regaora	segón
prezzilio	regle	sembra 'siembra'
pronte	reglotar 'eructar'	semo
pruna	regulón 'rulo para	senia
prunear 'llover poco a	trillar'	sentir 'oír'
poco, chispear'	remolín	sepo
puद्रiment	requezzón L'ALPI:	sequia
quebrasa 'grieta'	brullo	seredzza L'original
L'ALPI només recull	retor	transcriu exactament
clavilla (1948) i bado	retranca 'pieza de	CERETZA /s/ /d/
(1934)	caballería'	/z/
queraílla	rezzar	serigüelo
quezzo	ric 'grillo'	serner o sernir
quin, quina...	rogle	sestero 'siesta que hace
quinzze	roído	el ganado'
quinzzet	rojío 'rocío'	set 'sed'
rabera 'rebaño'	rollet 'pasta dulce'	setienbre
rabozza	ronsear 'rondar'	setrill
ramalá	rosiñòl	sevil
ramucha 'conjunto de	rovell	simal
ramas cortadas de un	rovellar	single
árbol'	royo 'rojo'	sitiet 'salvamanteles'
randèc	rozzero	siudat
rapa	rozzilla	sofra 'correa del carro'

sotarrar	el ganado'	uva
suco 'jugo'	torsida 'mecha para el	vara 'barra del carro'
surdero o surdo	candil'	vèlis 'bilis'
tallant 'cortafrió'	tòs 'nuca...caer de tòs'	vente 'veinte'
L'ALPI: tajadera	tovillo	ventolera
(1934), cortafrió (1948)	tranpòt 'trompo,	verla 'vela, vigilia'
tápara	peonza' L'ALPI:	vevir
taparón	trompòt	vezzitar
tarañina	tramucha 'tolva del	viento 'no se usa este
tascón 'falca del arado'	molino' L'ALPI:	vocablo; en su lugar
taula	trucha	se utiliza aire' Així és,
tel	tremolar	l'ALPI recull aire i no
tellòl	tremuntana	vent ni viento.
tenaja L'ALPI: tinaja	trenta	visagra
tenella	trescolar	viscañozzo
terraplé	trigo	visco
tirar	tuétano	viscocho
tita 'reclamo para	ubrir	vitet 'guindilla'
llamara las gallinas'	unflar	vuzzotros
torcamanos	unque 'aunque'	yantar
tornajo 'comedero para	usté, ustés	

Comparació d'Anna amb la Costera

Tant des del punt de vista fonètic i morfosintàctic com lèxic, el parlar d'Anna s'acosta en gran mesura al parlar de la comarca veïna valencianoparlant de la Costera. I arribem a esta afirmació després d'haver llegit detingudament el *Léxico* i d'acord amb la nostra experiència amb estudis sobre el parlar de la Costera. A més, per raons familiars, hem tingut contactes amb habitants de la comarca de la Canal de Navarrés i considerem que la influència del valencià de la Costera sobre ells és més que notable.

Efectivament, la primera vegada que vam llegir este diccionari ens feia la sensació de sentir mots i expressions d'una persona acostada als pobles de la Costera. Fruit d'esta lectura vam publicar un article comparatiu en un periòdic local de la ciutat de Xàtiva.⁷

A) AFINITATS FONÈTIQUES ENTRE ANNA I LA COSTERA

No solament en el lèxic hi ha una mena d'afinitat comarcal, sinó que també des del punt de vista fonètic el parlar d'Anna s'assembla bastant al de la Costera: els elements suprasedgmentals, l'entonació de la veu, les línies

⁷ Concretament va ser al setmanari local xativí *Noticia 7* del dia 8 de juliol de 1995.

melòdiques de la parla... són característiques semblants en les dues comarques. I això no ho és tot, sinó que a més podem descobrir-hi uns trets fònics compartits:

- Harmonia vocàlica: A Anna es produeix l'assimilació vocàlica només de les *oo* tòniques obertes, però no de les *ee*, com sí que passa a la comarca de la Costera⁸. Exemples d'Anna: arròvò, billòtò, bòirò, bòlò, clòchò, còrfò, llòcò, mòllò, pallòlò,
- Obertura de les vocals *e* i *o*. En l'apèndix o "Fe de erratas" *Notes sobre el parlar d'Anna* els autors descriuen que "la *e* oberta abasta un camp molt reduït, solament cinc mots: belis [bélis], melis [mélis], vèrbol [vérbol], empelt [enpélt] i Llorens [loréns]." La *o* oberta sí que apareix en molts casos, encara que n'hi ha alguns exemples de [ɔ] que en el valencià general són en [o] tancada: *bòt, bròt, bòñ, bòs, rebròt, rebòt*.
- Distinció entre [b] i [v]: encara que hi ha alguns mots on no es practica esta distinció (bacuna, basiar, bagón, baina, bainilla, balsar, barís, bendema...) sí que és un fenomen general. A la Costera, igualment, hom distingeix estos dos sons, però en alguns casos, com a Anna, no es pronuncia [v] sinó [b]: *bolá 'vuelo, alero del tejado'; me'n boy, se'n ba, se'n bamos...*⁹, etc.
- Un cas especial són les realitzacions labiodentals d'alguns mots tant en el parlar d'Anna com a la Costera: ¹⁰

Anna	la Costera
aveja	avella
varonesa	varonesa
venzzina	benzina
viverón	viveró / viverón
visicleta	vicicleta
vicho	vitxo
viela	viela
villar	villar
villetera	villetera
visagra	visagra
visturí	visturí
visco	visco

8 Recordem que l'enquesta de Moixent de 1935 no transcrivía cap cas d'harmonia vocàlica de la [ɛ], mentre que les nostres enquestes de contrast diacròniques, dutes a terme el 1999 demostraven que esta assimilació era general ja en tot el poble.

9 Segons l'enquesta del QI d'Anna (1934): "aparece la bilabial en todos los sujetos): [yo membój], me voy; [tu tembás], te vas; [el sembá], se va; nosotros [sembámos], nos vamos; vosotros [sembájs], os vais; ellos [sembán], se van".

10 Alguns d'estos mots són recollits igualment per l'ALPI amb realització interdental. Així mateix amb les nostres enquestes per a l'ALCV a Llanera i la Font de la Figuera, o les enquestes diacròniques de 1999 de Moixent, Llanera i Biar, es pot observar el mateix fenomen.

Anna	la Costera
vèlis	bèlis 'allò que es vomita'
visñeto...	revesnét
varón	varó
viscocho	vescuit
vetún	vetum
vidón	vidó
villete	villet
vizzagüelo	visauelo
vichac	vitxèc

Noteu que la majoria de casos corresponen a un context [b] + [i] inicial. Este "vetacisme" és típic també d'altres comarques valencianes meridionals i també apareix en mallorquí.

- Distinció entre [s] i [z], encara que en alguns casos no es dóna: *cresòla*, però *crezzòl*; *estenasas* (ALPI *estenazzas*), *llezza* (ALPI *llensa*), *llusiar* o *lusiari* (ALPI *lusiari* / *luzziari*)

No hi ha, però, distinció entre [tʃ] i [dʒ]. Recordem que Xàtiva és l'únic punt de la Costera on el sector més jove de la població practica el fenomen de l'apitxat.

- Apareix el fonema [ʃ], sempre acompanyat de iod [jʃ], com a la Costera.

B) AFINITATS MORFOSINTÀCTIQUES ENTRE ANNA I LA COSTERA

- Realització de la primera persona del present del verb haver, o de tots els pretèrits indefinits *ha*, per comptes de *he*. Així: *yo ha compáu*, *yo ha ido...*, i a la Costera *jo ha comprat*, *jo ha anat...*
- Pronom de complement indirecte *li*, per comptes de *le*.
- Suffixos diminutius en *-et*, i augmentatius en *-ot*.
- Metàtesi de la preposició *cap a > pac a*: *pac ací*, *pac allà...*
- Contraccions: *ca*, *cal* (= casa del)
- Pronom personal tònic preposicional *tú* (= *ti*): *para tú...*
- Pronom adverbial partitiu *en* (*en tengo...*)
- Construccions semblants: *s'end'ha ido* (*se n'ha anat*)...
- Desinències verbals del Pretèrit Imperfet de la primera conjugació: *-ava*

C) AFINITATS LÈXIQUES ENTRE ANNA I LA COSTERA

És en el lèxic on podem constatar d'una manera més general i clara aquella afinitat entre dues comarques veïnes. A Anna trobem mots molt curiosos que no figuren en els nostres repertoris lexicogràfics històrics, però que estan molt arrelats en les dues comarques. Ara bé, també és cert que algunes d'estes

paraules s'han format a partir del castellà, i que ben sovint han pres algun significat inexistent en esta llengua.

És l'exemple del mot *capatolero*, que *El Léxico de Anna* defineix com a “el que se mete en todo, el que todo lo quiere arreglar”. Al nostre poble,¹¹ per exemple, en diem *capatorero*, amb el mateix significat. Fins i tot n'hi ha un sinònim, *cuchapandero*, recollit tant al *Léxico* ('entrometido, novichero') com a la comarca de la Costera. El DCVB recull només *cutxamander* 'manifasser, que es vol ficar en tots els assumptes sense tenir-ne necessitat' i cita les localitats de Tortosa i Morella. El Dr. Emili Casanova ens informa que a Agullent encara és viva la variant *capatoler* amb el mateix significat.

MÉS EXEMPLES:

- **alabansiozzo** 'que se alaba a sí mismo' (DCVB *alabanciós* València, Castelló, Maestrat).
- **agozzaes** 'a fe, en verdad'.
- **mante** 'expresión cariñosa dirigida sobre todo a los niños', basquet 'cuévano'
- **punto** 'regalo de huevos que se hacía a los maestros por Pascua'. A la comarca de la Costera és típic de fer un regal (no precisament ous) al mestre d'escola, normalment abans de les vacances de Nadal però també al llarg de l'any. Este significat no està recollit al DCVB, però podria tenir relació amb el sentit “Fer vacances; prendre el descans temporal dels estudis” (II, 2, a). Sembla que esta tradició ve de molt antic, ja que els ensenyants, que no solien ser llauradors i no percebien un bon jornal, passaven molta fam. Popularment encara se sent dir “passes més fam que un mestre d'escola”. Afortunadament hui en dia la cosa ha canviat, de la mateixa manera que des de fa un parell de dècades “el punt” està desapareixent, encara que algun mestre no s'escapa del pernil del tio Paco, amb un sentit afectiu més que no pas com a regal de substent o suborn.
- **vitet** 'guindilla'. Es tracta d'un mot d'ús comú a la Costera. El DCVB registra la transcripció fonètica [vitét] precisament a Xàtiva, així com també a Benilloba, Vall de Gallinera, Calp (estos tres pobles són còpies del material de l'ALPI) i altres punts.
- **taronchas de repom** 'naranjas de la segunda cosecha', recollit pel DCVB a Cast. i Val.
- **ravanell** 'planta'. El DCVB recull este mot com a variant formal de *ravenell*, que registra a Val. i Cast. A la Costera se sol donar esta brossa als conills i es diu igualment *ravanell*.
- **pebraso** 'seta'. A la costera es diu igualment *pebràs* i no *esclata-sang*.
- **sarpasa** 'acto consistente en que el sacerdote pasara por las casas el miércoles santo para bendecirlas". El DCVB recull sota *sarpassa* este

11 Ens referim a la Granja de la Costera.

mateix significat 'passada que el rector i escolanets fan per les cases el dimarts o dimecres sant, per beneir-les', i ho localitza a Xàtiva, Gandia, Pego i Alcoi.

- **pinta** 'especie de peine ancho para despiojar'. A la Costera utilitzem el mateix instrument que el DCVB anomena *pintaespessa o llemenera*¹².

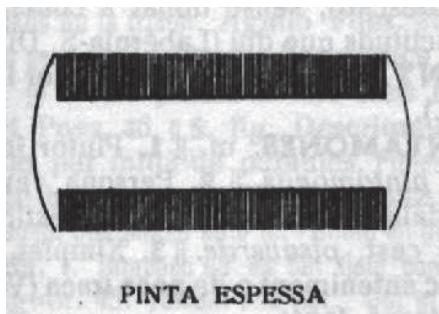
En definitiva, dons, ens ha semblat que el parlar d'Anna s'acosta bastant al parlar que tindria una persona analfabeta valencianoparlant de la Costera si s'expressara en castellà: el to de veu, l'entonació, les esses sonores per fonètica sintàctica, la distinció [b] i [v], el lèxic..., tot seria una rèplica del parlar valencià que li és propi.

D'altra banda, hem considerat no desaprofitar l'ocasió de referir-nos al recull lèxic i de modismes peculiars de la comarca de la Canal de Navarrés, que Martí Gadea¹³ anomena impròpiament "jerga" (Martí Gadea va ser capellà d'Anna). Fins i tot és curiosa justificació d'este parlar tan original¹⁴:

"Com á cosa orichinal y la mes chocant del nostre antic reyne, intercalem asi este curt *Vocabulari*, que creem mos agrairán els lectors. Y á propòsit d'asó; els agneros, que son els més sobresalients de tota la Canal en eixa xerga, supónen qu'anant el Nostre Señor repartint les llengües p'el mon, y havétselí acabat totes al aplegar á la Punta d'Agna, els digué á élls: -*Vosotros hablad como queráis*. Y per aixó parlen tan sarabatá" (*Encisám...*, pàg. 635)

Hem comparat els 229 de què consta este apartat amb les enquestes de l'ALPI, i hem trobat 66 casos coincidents.

12 Exactament el dibuix que apareix al DCVB per a este tipus de pinta és el següent:



13 "Jerga del Canal de Navarrés", dins *Encisam de totes herbes* (pàg. 635-643), atribuït a Martí Gadea, que va ser capellà d'Anna durant alguns anys.

14 Esta justificació és molt habitual en terres de frontera. Un exemple és el *Minidiccionario pedralbino*, estudiat en la nostra tesi doctoral. L'autor és Salvador J. Boix Caballero, i l'any de publicació, el 2000 (no s'especifica cap editorial). Frase que el prologuista atribueix a un filòsof pedralbí. "El Pedralbino nos lo dio Dios cuando iba por el mundo, y al llegar a este pueblo dijo: "Hablar como queráis"

Llista de mots comuns entre Martí Gadea i les enquestes de l'ALPI

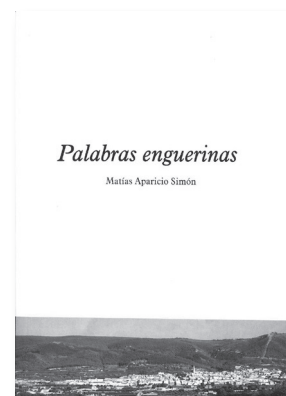
agro
 botifarras
 brienda ALPI: *brenda*
 briendar ALPI *brendar*
 calsas
 cánter ALPI: *cántaro* (mesura de vi)
 caragoles
 casa 'casa, habitación'
 clau
 corrihuela 'garrucha'
 cosio 'coladero o colador' ALPI *cosi*
 creaïllas ALPI i *El léxico de Anna: queraïlla*
 cubo 'lagar o jaraiz'
 cuesgo 'cozo'
 chèlo ALPI *chal*
 dasa 'paniso' ALPI i *El léxico de Anna: adasa*
 dolso
 eixo ALPI i *El léxico de Anna: ixo*
 espardeñas
 fesóles
 fuen 'fuente'
 galtas
 garbón 'haz o gavilla'
 granotas
 grapao
 her 'hacer'
 hiemo
 hogasa
 huego ALPI i *El léxico de Anna: güego*
 lavoreta 'anís' ALPI i *El léxico de Anna: llavoretas*
 librell
 librellico
 llansuelo
 malalto ALPI: *enfermo* (1934), *malo* (1948). *El léxico de Anna: enfermedat, malatia, malaltuso* (però no *malalt* ni més derivats)
 mantellinas
 men va ir
 ñugor 'nudo' ALPI i *El léxico de Anna: ñugo*
 obrero
 olivas
 paño 'cerradura con llave'

pésoles
 pichero 'jarro'
 pilota
 piñuelo
 platera
 pomas
 priesa 'prisa' ALPI *aprisa*. El *Léxico de Anna* no recull cap d'estes variants.
 primentones ALPI i *El léxico de Anna*: pemintó
 prunas
 quinsete 'real de vellón'
 Quito 'Francisco'
 rogió 'rocío'
 royet, -ta 'royito, royuelo'
 sabucón 'zabucón o zabullida en el agua' ALPI: *chapucase* CHAPUZAR; *El léxico de Anna*: *sabucón*
 saguero
 sangrijuela L'ALPI i el *Léxico de Anna*: *sangonera*
 seretsa
 sirerero
 suco 'caldo'
 sueca 'tronco de árbol'
 sulco
 ubre 'abre tú o aquel'
 ubrir
 véstende 'vete o márchate'
 yantar
 yo men va ir

Reculls lèxics més actualitzats de la Canal

Matías Aparicio, Palabras enguerinas (Fundación La Sierra, 2012)

És més que curiós este recull de paraules enguerines fruit de la destresa i de l'experiència del que va ser el mestre d'Énguera, un erudit del poble i al mateix temps un enamorat de les coses enguerines. I com no podria ser altrament, Matías Aparicio recull el dia a dia de les paraules de les generacions jòvens i no tan jòvens d'Énguera. Durant els últims anys, estes paraules anaven eixint publicades en Internet, però finalment s'ha decidit publicar-ho en paper. El



llibre recull 25 feixos de paraules breument introduïdes amb 25 comentaris agosarats de l'autor, amb notes sobre història d'Énguera, sobre els repobladors, sobre la presumpta antiguitat dels mots (àrabs, romans, aragonesos, castellans, catalans, valencians...), etc. Cada blog de mots està precedit per una data de publicació en la web. Tot i que el llibre es publica en 2012, el feix núm. 25 indica que "es publicarà" al febrer de 2013.

No podem deixar de mostrar la nostra admiració pel recull, d'una banda perquè ens aporta llum a les interpretacions d'algunes variants valencianes que s'usen en la comarca veïna de la Costera, però d'altra banda, perquè demostren el lligam lingüístic entre el valencià costerut i l'enguerí (hauria estat del tot obligat que l'autor coneguera millor el valencià i no es quedara en les presumpes "essències" enguerines).

Donem mostra d'alguns exemples del que comentem, després de la sorpresa de fer una enquesta a ma casa (ma mare i mon pare, de la Granja de la Costera) i descobrir que gran part d'eixe lèxic enguerí era conegut i compartit:

MATÍAS APARICIO SIMÓN	LA COSTERA (GRANJA)
conijal (val. "cornial"): punta o ángulo de un campo. Rincón de tierra difícil de labrar (potser de "cuerno")	corrinxal de la sària / llaurar de corrinxal (un cartabó; llaurar a la llarga, al través i de corrinxal)
acorconáu (Eng., árbol infectado de <i>corcón</i> , que va destruyendo su tronco)	descorconar el taronger: li llevaven lo roín, el lligaven en quatre ferros... (picoletes, estraletes)
taruz , tarús (Eng., inclinación de un ribazo, una <i>calzá</i> , un muro...)	fer tarús (marge), rant a tarús
vetigal , vitigal	vetigal (tindre un vetigal a la porta: un cotxe aparcat que molesta). Sin. gavarro.
batallá	batallà (pegar la "batallà", quan sonava la campana al migdia).
cociol (recipient de fang, per amerar l'espart)	corciol
agarrar un cabazo (enfadar-se, disgustar-se)	agarrar un cabàs i no dinar
mutis y callosa	mut i callosa
acoráu	acorat (acovardit)
beurache	fer un ambeuratge de dinar (molta aigua i poc de menjar)
celler	enguany ompliràs cellers i cellars (gran quantitat, oli)
ciperla (malaltia)	la cipèlè mata o pèle
charnegà	xernegà de gralles

MATÍAS APARICIO SIMÓN	LA COSTERA (GRANJA)
cheflas (mofletes exagerados)	xefla (galtada)
chiragleba	a giragleva (cavar)
despechorrarse	va tot despiorrat (despitralat)
encoretetes (desnudico)	en coretes , en castanyetes (en cuiros)
empingolá (carrer, escala... en pendent)	ampringolat (una cassola..., la feien els llanterners als llibrells, amb unes gafes)
engolosinarse (aficionar-se, enganxar-se)	angolo[z]linar al gos: donar-li dolç. "S'angolosinen i fan lo que volen d'ells"
encenegarse (absorberse en una tarea de modo que no se presta atención a ningún otro asunto)	estar ancendregat : estar malalt
enzabatás (olivas adobadas que se han reblandecido y estropeado)	ansabataes / assurenques (al collir-les prompte, no es fan madures), tiesses, ràncies.
flocá (puñado de hierbas)	flotà

Palabras enguerinas: Malhacendero (malfaener); Alizón (llicsó); Ardacho (fardatxo); Cucharón (cullerot, cria de granota); Aliones (llicsons); Tirapedos (petorrets); Barajarse (barallar-se), agualoso, olivas bragás (bragaes), quebrzas (cabrasses), rebrotines, agarrar un cabazo (enfado), abotinfláu, botijoso, caballicos (tío vivo), cavallón, entortellar (entortillar), farfalloso, fez, florear (melons), florín, fuchina, larguerudo, ligacama, llagostín, llepón, traguillá (tragallà)

IDÈNTIQUES en valencià: alberca, cuchapandero, corna, cociol, bar-chín, cabrerot, caracera, brancá, bresca, bascollá, grega, plorar, tarroz, vetigal, singla, rumbar (coloms), sóstre (sóll), asclar, Batallà (tocs), bacenilla, baquiná, beurache, blaüra, bromera, cansera, celler, cordonera, chambí (sandwich), chemecar, choricet (pintalabios), rechirar, derringláu, devantal, emblanquinar, embolic, flocá, atarantar, arramblar, rogle, roín, agüelets (dacs), chereví, pintà, ristrera, trampot (trombó), tremolor, tronar

Josep Gulsoy i la Canal de Navarrés

No podem parlar de la llengua de la Canal de Navarrés sense deixar d'esmentar les aportacions del professor Joseph Gulsoy. Ell i M. Sanchis Guaner eren els vertaders rematadors de l'estudi de l'origen d'este parlar tan peculiar, però finalment no van publicar el treball conjunt que havien estat duent a terme.

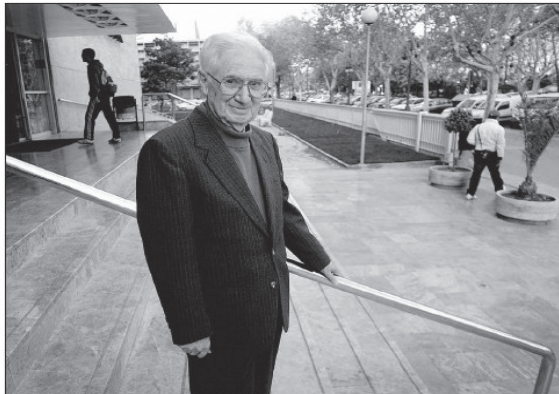


Les coses de València

JOAN F. MIRA

Torne d'uns dies de viatge i trobe en la premsa el resultat final del pobre estatut dels valencians, aquesta coseta que era han aprovat amb tanta pena i amb tan poca glòria. En una sessió històrica, això diuen, que no passà d'un avorrit tràmit legislatiu. Al qual no van assistir ni el president del Govern espanyol ni el líder de l'oposició, ni el president de la Generalitat Valenciana, per als quals allò no era realment res ni volia dir res, i que devien estar, com tothom, més ocupats i preocupats per altres estatuts, altres territoris, altres coses de més pes i substància, potser el turbut del profeta, els impostos del tabac o les mantobres de Zaplana, qui sap. Talment com a la fi d'abril del 1982, quan es discutia l'estatut que ara ha estat refregit i en alguna mesura empijorant, quan uns quants diputats al Congrés assistien al debat sense suc mentre la majoria, com ara, prenen cafè i passejaven per salons i corredors. L'única diferència deu ser que llavors no tenien telèfons mòbils per a matar el temps o per a rebre consignes. I un cronista de molt mala bava, Alfonso Ussia, il·lustrava l'escena amb aquests versos: "Somnolientos, cansados, abrumados, sencillos, / los padres de la patria recorren los pasillos, / mientras que un grupo mínimo escucha con paciencia / las cosas de Valencia. (En el bar sólo se habla de las islas Malvinas). -¿Qué pasa en las Malvinas?, se dicen consternados, / y es raro que ninguno pregunte, por decencia: / ¿qué pasa con Valencia?". Si algun lector vol recuperar la perspectiva, i comprendre com han sigut possibles certes coses, pot acudir al llibre magnífic d'Alfons Cuaó, *Reig i Miró*, on trobarà explicat, amb contundència documental, el gruix i el fons de la qüestió. El dia de l'arrovació de l'Es-

LLINGUA



Joseph Gulsoy, el passat desembre, durant una visita a València. / JOSEP VICENT

Tocat pel valencià

El professor Joseph Gulsoy, turcoacanadenc i deixeble de Coromines, ha dedicat les seues investigacions a la llengua dels valencians

VICENT GARCIA REBOLLES

Joseph Gulsoy (Ordu, 1925), ture d'origen i de nacionalitat canadenc, ha dedicat part de la seua vida

XVIII-XIX, no per la qual va passar llargues temporades a València i Barcelona aprenent la llengua en primera fila, amb els venedors del Mercat de Co-

de la Universitat de Toronto, es jubila l'any 1991. Actualment viu també a Toronto amb la dona, una persona que va conèixer trencissimament a València el

L'any 2005 el professor Joseph Gulsoy em va concedir una entrevista durant una visita a Canadà. La vaig publicar a *El País* (16/2/2006, "Tocat pel valencià"), on es pot llegir que el professor Gulsoy no volia morir abans de tindre enllestit el treball de la llengua de la Canal de Navarrés. Ara, després de fer-lo fill adoptiu d'Énguera, Gulsoy diu que té encara un deute més estret amb la comarca i s'ha marcat de termini dos anys per a realitzar este treball des de la distància.¹⁵

No és el nostre objectiu aprofundir en la biografia de Gulsoy, però sí que voldríem aportar un valuós document, una carta que el professor canadenc enviava a M. Sanchis Guarner, on li parla del seu viatge a Énguera:

Carta de Joseph Gulsoy a M. Sanchis Guarner (Toronto, 2 d'octubre de 1962):

15 De fet, durant la II Jornada dels parlars de base castellanoaragonesa, el professor Gulsoy va presentar una mostra del diccionari que està fent. Algunes de les paraules que va aportar (en cursiva) tenen també referent a la Costera: *abajaor* (abaixaura); *aborrición* (avorrició); *achasar*, *alchasar*, *aljazar* (algepsar (No recollit per B. Mnez.); *ajuntar* (leng. niños 'ser amigo' o 'tener estima') (anuntar/ajuntar. "Jo no t'ajunte" (B. Mnez.); *albanlsana* (albarsana (herba sana) (B. Mnez)); *¡Alé!* (¡ale! ¡alé!); *alfarrasar* (*Anna, Nav.*) / *afarrasar* (*Bolb*) (alfarras(s)ar); *alidón* (*Ann*), *lidón* (*Chella, Ques, Bic*), *didón* (*Bolb., Nav.*), *alión* (*Eng*) (llidó); *alipárpago* 'atontado' (*Eng*) (alipàparo); *alisón* (*Eng, Ann*), *lisón* (*Che, Bolb, Nav*), *lizón* (*Ques, Bic*) (llicsó (enguert pur, menjar ant. pobres). No recollit B. Mnez.); *alendar* 'respirar' (alendar = "arreplegar veritats i mentides i soltar-les per ahí" (correvedile, cabasset femeter).

“Després de l’enquesta de Fanzara, el professor Corominas va suggerir que anara a Engra i a la seua rodalia per a determinar la vitalitat del fenomen. A Engra he trobat molt poc d’això: un vell de 92 anys pronunciava la -s- sonora en algunes paraules, i el guarda municipal deia *camiza*, *Jozé*, etc. A Engura em van dir que el lloc on deien coses antingues i molt rares era a Anna i em citen *lloça* i *lluçir*, amb -s- sonora. En efecte, a Anna vaig notar el fenomen per tot arreu: fins i tot els jòvens tenien la s sonora. Allà vaig fer gravats també. Alguns vells, sobre[tot] l’ex-secretari del poble, us recorden molt bé i parlant molt bé de vós amb emoció”.

Un recull de paraules enguerines de 1947

Una de les notícies més primerenques publicades sobre el parlar d’Énguera van ser de l’any 1947, de la mà del mestre d’Énguera, Bernardo Martínez: “Breve estudio del dialecto enguerino” (ACCV, 17, 1947, 83-87).

abercoc, acachar (però diu val. “acajar”), acaramullar, aclarir, acurtar, adobar, Agna (diu val. Anna), aixà, aixeta, alfábega, amagar, andevinar (val. adevinar), arnar, bacín, bacora, badallar, badar, бага (lazo), bachòca, baladre, barata, berenda, bòira, buchaca, ca (casa), cabòta, caíra, cganíu (xiquet), cagarnera, calbòt, calsa, cama, campanar. (“Continuará”).

Martínez explica la variant de l’enguerí Carrenau > Carrer Nou (ò > a, com passa en nou > nau; òliba > áliba ‘persona alelada, inactiva, indolente’, segons Gulsoy).

Breve estudio del dialecto enguerino

POR

Bernardo MARTÍNEZ MARTÍNEZ

Maestro nacional de Enguera

Si la lectura de los libros y documentos locales del archivo parroquial de Enguera anteriores al siglo XVIII y de los protocolos de los escribanos públicos de la misma época, estos últimos conocidos por la referencia que de ellos hace el que fué cronista de esta villa don Pedro Sucias en su libro *Efemérides de Enguera*, no demostrasen que en esta población se habló el valenciano hasta los primeros años del siglo XVIII, acudiríamos a la supervivencia de numerosas voces netamente regionales y giros gramaticales específicamente valencianos en el léxico enguerino. Entre los argumentos de este último tipo conocemos algunos muy curiosos y que podrían ser objeto de un minucioso y completo estudio por quien tuviese la competencia que falta al aficionado que, osadamente, se mete en terreno casi inaccesible a sus dotes y conocimientos.

Què troben Sanchis i Moll en 1935 a Énguera?

	ÉNGUERA <i>Atlas Lingüístico de la Península Ibérica</i> ALPI (dades de 1935) QUADERN I (Sanchis) I QUADERN II (Moll)
Voc. tònic	QI: granòta (sense h. voc.), fòc, perdigòt, cabriòl, llòca (sense harm. voc.), taròncha (sense hv). // dimónio, ixó (eso) QII: caragòl, sambòt, calsòt, cabreròte
	QI: cúiro, víuda QII: rúiseñor
Voc. àton	QI: roído, gochillo QII: engañapastor (chotacabras), escalera, escardar, eixaeta, esteva, espinaso, espadillas; bascuello
Sibilant	[z] SONORA: QI: cozeche, rozario, rezar, cozecha, aonzir, ilezia, bezo, azeite, pereza, roza, sereza, prezillo (presidio), bruza, quinzet, raboza QII: cuqué de luz (segurament per error, interdental); sambòt / [z]ambòt (el otro sujeto); sezos, estizeretas, quezo SESSEIG: QI: cabeza, poso, cabeza, brazo, sigüeña, fuersa, sabatero, crus, perdís, sereza, sumo, dolso, sincha, cansión, viscáina, visco, laso, calsa, calsar; [s] predorsal (s La masa de pan) QII: sejas, abrasaeras, surco, lusiár (afilar), vensejo, granzas <ix> [yʃ] QI: aixá, coixo, faixa; ixé, ixa, ixó (eso), guixa, amu(i)xar (incitar, sense <i>). Però: te(i)xior (sense <i>) QII: eixaeta ASPIRACIÓ: QI e ^h palda, cre ^(h) ta, es ^h pejo
Dentals	QI: set (sed), verdat // peaso, segaor cuadráu. Però: sentido QII: cuajá, arcá // colaor, puñao // roílla (rodilla) // párpagos. Però: rueda, espadillas,
Laterals	plorar, clavell [l] VELAR SEMPRES: pulso
Nasals	ñeve, ñeto
Labiodental	[v] LABIODENTAL: QI: venáu, va, cheniva, vaca, sierva, clavo, llover, ñeve, esvarar, llave, viejo, joven, novio, viuda, clavell, avispa, viscáina, visco, verdat QII: corva, clavija, esteva, cavar, gavilla, cavallón, vensejo, aventar, vendemar, vendema, olivera, oliva, vara [b] OCLUSIVA: QI: hábito, cabeza, lobo, sabatero, árbol, pueblo, calbo QII: garba, garbear, garbera, garbillo, cabrerote, tablero ALTRES QI: cavallo, deve, n'havia (había de esto); visco. Però: calbo, abeja // juen (fuente) [cfr. dien (diente)]

	ÉNGUERA <i>Atlas Lingüístico de la Península Ibérica</i> ALPI (dades de 1935) QUADERN I (Sanchis) I QUADERN II (Moll)
Morfosint.	
Article	la sudor, el frón
Verb	va tener (tuvo), va sacar (sacó)
Pr. febles	ahogá-se
Lèxic	QI: cheniva, fals, pusa, forrellat, cúiro QII: llagostín, sabatero, bascuello, galtas, barras, grapá (más frecuente y típico que “puñao”), serner, pechineta, hardacho ETIM. POP.: QI: pedricar QII: sangrijuela, gomitar, carganera

Per acabar...

A banda d’esperar el treball pacient de Gulsoy, esperem que els ajuntaments de la comarca s’impliquen en la recuperació i la conservació d’un dels patrimonis immaterials que té hui en dia la Canal de Navarrés, la seua llengua. És indistint si té origen aragonés o castellà, perquè la globalització ha volgut que hui descobrim que en un lloc del planeta apareixen algunes formes o expressions de vida (i de llengua) que són pràcticament idèntiques a la d’altres zones. Per això, es fa tan difícil extraure què té l’enguerí d’aragonés i què té de valencià, o bé si el que es creu que és valencià és aragonés realment. Insistim que els ajuntaments de la comarca podrien traure beques d’estudi, tant per dur a terme treballs de camp com també per a estudiar les fonts documentals, arxius principalment.



paisatges i patrimoni cultural
paisajes y patrimonio cultural

III.b. La parla enguerina i la Canal de Navarrés en l’ALPI

Vicent F. García Perales, Universitat CEU Cardenal Herrera / Universitat Oberta de Catalunya
Emili Casanova, Universitat de València / Acadèmia Valenciana de la Llengua

engüera

Fig. 1: Transcripció del sopepin en 1935, a càrrec de E. de B. Moll per a l’ALPI

El dilluns 9 de setembre de 1935, uns mesos abans de començar la Guerra espanyola, Manuel Sanchis Guarner i E. de Borja Moll van visitar el poble d’Enguera i van recollir dades lingüístiques a tres persones del poble, nascudes al voltant del 1860: *cheniva, fals, pusa, forellat, cúiro, llagostín, sabatero, bascuello, galtas, barras, grapá, serner, pechineta, hardacho*.³⁷ Eren enquestes no previstes en el projecte en què participaven, l’*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica* (ALPI),³⁸ però que en van aprofitar els qüestionaris.

Si els sainets enguerins són mostra de la manera peculiar de parlar d’estre poble (i la comarca), les enquestes de Moll-Sanchis són un exemple filològic de primera magnitud que no hem de deixar de banda en qualsevol estudi lingüístic que es faci a la comarca i que, lamentablement, encara no s’ha exconçut de manera rigorosa i científica després dels treballs de Manuel Sanchis Guarner i Josep Gulsoy, deixant de banda els punts de Pere Garzón.

Efectivament, ens han arribat unes pàgines enguerines inèdites escrites de puny i lletra de la mà de Sanchis i de Moll, després d’haver-

³⁷ A més de les preguntes dels qüestionaris de l’ALPI, també van recollir llistes de paraules i expressions que transcrivien en l’últim full en blanc de l’enquesta: *senla, ornamento, herba, ornamento, her, a poca modo* (Vg. més avant).

³⁸ Més informació sobre l’ALPI, www.alpi.es i també en el nostre blog: <http://atlaslinguisticodelapeninsulaliberica.blogspot.com/es/>

Publicacions de l'autor:

- GARCIA PERALES, Vicent F. (1992), "El parlar d'Anna: una realitat costerera", periòdic local de Xàtiva *Noticias-7* (7/11/1992).
- GARCIA PERALES, Vicent F. (2005), "Anna: la sabia m'ha hecho una estròso en las tomateras", Llibre de la Música Vella de Xàtiva, p. 49-53.
- GARCIA PERALES, Vicent F. (2007), "Anna i la Granja: arromángate el camal y verás qué polseguera", Llibre de Festes Patronals de la Granja de la Costera, p. 29-32.
- GARCIA PERALES, Vicent F. (2009), "Arromángate y espólsate los camales y verás que polseguera que hace", dins el periòdic *El Cresol de l'Horta*, núm. 95, p. 16 (secció "Cultura i contalla popular").
- GARCIA PERALES, Vicent F. (2010), "Els parlars de base castellana a través de l'ALPI", dins Emili CASANOVA (ed.), *Els altres parlars valencians*, Paiporta, Ed. Denes, p. 229-246.
- GARCIA PERALES, Vicent F. (2010), "La llengua de Teo, l'enguerino", Llibre de la Música Vella de Xàtiva, p. 58-61.
- GARCIA PERALES, Vicent F. (2011), "Tradicions i retalls de la Granja de la Costera", dins DDAA, *La Granja de la Costera, 400 anys*, p. 287-375, Ajuntament de la Granja de la Costera.

BIBLIOGRAFIA

- GARCÍA LÓPEZ, José Antonio (1996), *Así charramos: léxico de Quesa*, Gráficas Peyma, Quesa.
- GARCIA PERALES, Vicent F. i Emili CASANOVA HERRERO (2012), "La parla enguerina i la Canal de Navarrés en l'ALPI", dins APARICIO GUADAS, Pep (ed.), *Paisatges i patrimoni cultural, Xàtiva*, edicions del CREC (Diputació de València), Ajuntament d'Énguera, UV, IETEC.
- MARTÍ GADEA, J., "Jerga del Canal de Navarrés", dins *Encisam de totes herbes* (p. 635-643)
- MARTÍ, Emili - APARICIO, Salvador, *El léxico de Anna*, Ajuntament d'Anna, 1989 (2a edició 2012?).
- MARTÍNEZ, Bernardo (1947), "Breve estudio del dialecto enguerino", ACCV, 17, p. 83-87.
- PONCE PALOP, José Luis (2008), *Ensayo sobre la filología chellina. El habla de Chella*, Ayuntamiento de Chella (versión renovada 2013, edición on line en PDF, novembre www.fayos.org).

Vídeos sobre les intervencions en la II Jornada de novembre de 2013: www.youtube.com/vfgp





Joseph Gulsoy i Matías Aparicio, Énguera 15/11/2013



El prof. Gulsoy, escoltant la comunicació sobre l'ALPI i la Canal de Navarrés de Vicent G^a Perales